

Pensjonistforbundet

Hvem får overskuddet fra fripolisemilliardene?

**Rapport fra Pensjonistforbundet
april 2019**

*«Resultatet av
beregningene er
nedslående sett fra en
fripolisekundes ståsted.»*

Sammendrag av rapporten

Fripolisekundene får ikke utbetalt pengene sine, og taper 9 milliarder kroner. Beløpet kan bli tredoblet i årene fremover.

- Når et livselskaps avkastning på fripolisekapitalen er større enn den garanterte renten, skal kundens andel av overskuddet brukes til å øke pensjonen. Livselskapene kan i stedet velge å føre avkastningsoverskudd og eventuelle underskudd til kundens overskuddskonto, kalt *tilleggsavsetning*. Når pensjonsalderen er nådd, skal denne kontoen gjøres opp og pengene utbetales som økt pensjon.
- Dagens regler for omdanning av tilleggsavsetninger til pensjon medfører så stor forsinkelse av utbetalingene at kundene ikke får pengene sine før det er for sent. Når en pensjonist er blitt 85 år, er bare 15 % blitt utbetalt. Forventet levealder for en mann som er 67 år i dag, er 85 år.
- Storebrand har sine egne regler. Her er bare 10 % blitt utbetalt ved fylte 85 år.
- Overskudd som føres som tilleggsavsetning etter at fripolisekunden har passert 67 år, blir enda senere utbetalt. Det er beregnet at bare 7 % av overskuddet til en som er 75 år, er blitt utbetalt ved fylte 85 år.
- Summen av fripolisekundernes tilleggsavsetninger var 11 milliarder kroner ved inngangen til 2018. Av dette vil 9 milliarder kroner aldri bli utbetalt.
- Etter at opppreservering for økt levealder er sluttført, er det sannsynlig at livselskapene fører fremtidige overskudd til tilleggsavsetninger, opp til en øvre grense på 35 milliarder kroner. Det meste av disse pengene vil være tapt for fripolisekundene.
- Hovedprinsippet i forsikringsvirksomhetsloven er at avkastningsoverskudd skal til forsikringstakerne. Det skjer ikke nå.
- Dagens praksis er ikke i samsvar med Banklovkommisjonens og Finansdepartementets beskrivelse av hvordan reglene skal virke.
- Denne rapporten inneholder to alternative forslag til hvordan reglene kan endres slik at fripolisekundene får pengene sine.

Pensjonistene får ikke utbetalt sitt overskudd fra fripoliser som forutsatt

Om denne rapporten

Pensjonistforbundet har i de siste årene vært opptatt av at pensjon fra fripoliser ikke blir oppregulert i takt med prisveksten. Vi har derfor iverksatt flere tiltak for å forsikre oss om at pensjonister som har privat tjenestepensjon fra fripoliser, blir korrekt behandlet. Denne rapporten er et ledd i oppfølgingen av de funn vi gjorde i vår rapport «Kundenes fripoliseregnskap» for 2017.

Livs- og pensjonsforsikring er komplisert. Vi har derfor fått bistand fra aktuar Pål Lillevold i Aktuarfirmaet Lillevold & Partners AS når det gjelder forsikringsfaglige vurderinger og beregning av konsekvenser av regelverket. Pål Lillevolds beregninger finnes som [vedlegg](#).

Sammen med LO og Fagforbundet sendte Pensjonistforbundet et brev til Finanstilsynet 29.august 2018 hvor vi mente at livselskapene ikke fulgte regelverket når det gjaldt anvendelsen av overskudd som oppstår etter at pensjonsutbetalingene har startet. Finanstilsynet har svart oss at reglene er fulgt. Det ga oss en indikasjon på at regelverket har urimelige følger for fripolisekundene.

Vi har derfor ønsket å finne ut hvor mye av kundenes andel av overskuddet fra fripolisene som faktisk blir utbetalt til kundene i løpet av en normal levetid. Utgangspunktet for beregningene er utbetalinger fra fylte 67 år til 85 år, som er den forventede gjennomsnittlige levealder for en mann på 67 år¹.

Resultatet av beregningene er oppsiktsvekkende.

- **Bare 15 prosent eller mindre av fripolisekundernes overskudd som er plassert i tilleggsavsetninger, blir utbetalt til kundene frem til 85 år. Resten blir igjen i livselskapet.**

Vi har også undersøkt hvor mye av et overskudd som oppstår i pensjonistperioden, i vårt eksempel ved 75 år, som blir utbetalt når det først blir ført som tilleggsavsetning.

- **Bare 7 % av kundenes andel av dette overskuddet blir utbetalt frem til 85 år.**

Det er utvilsomt et stort behov for å endre regelverket.

Dagens regler

Når livselskapene får en avkastning på fripolisekapitalen som er høyere enn den garanterte renten, oppstår et avkastningsoverskudd. Livselskapene kan velge å disponere dette overskuddet på to måter.

1. Overskuddet kan deles, med 20 % til livselskapet og 80 % til fripolisekundene. Kundenes andel blir benyttet til å øke pensjonsytelsene fra fripolisen.
2. Overskuddet kan overføres til kundenes overskuddskonto, som livselskapene kaller for tilleggsavsetninger (forkortes til TA). Denne kontoen vil gjennom årene øke etter hvert som den tilføres nye overskudd. Kontoen kan også bli redusert, for livselskapene har anledning til å trekke beløp tilbake fra overskuddskontoen hvis avkastningen skulle bli lavere enn den garanterte renten.²

Ved at overskudd føres til overskuddskontoen i stedet for å benyttes til å øke pensjonsytelsene, overføres mye av risikoen for tap til kundene. Til gjengjeld slipper kundene å dele overskuddet med livselskapet når det føres til denne kontoen. De ekstra 20 % kan anses som en godtgjørelse for den økte risikoen som kundene overtar.

Overskuddskontoen, det vil si tilleggsavsetningene eller TA, må avsluttes på et tidspunkt, og pengene overføres til kunden med endelig virkning. Etter reglene skal disse midlene omgjøres til livsvarige pensjonsytelser i samme takt som premiereserven blir redusert. Dette skal gjøres fra det året hvor pensjonsutbetalingene starter³, som regel ved 67 år. Finansdepartementet og Banklovkommissjonen har tydelig uttalt at overskuddskontoen derved skal gi samme pensjon som om overskuddet straks var blitt benyttet til økt pensjon⁴.

Det er imidlertid ikke det som skjer. Slik regelverket er utformet og praktisert, er det fire forhold som medvirker til at kundene i liten grad får glede av overskuddskontoen, som vi heretter vil kalle for TA:

1. Frigjøringen av midler fra TA følger utviklingen i premiereserven⁵. Premiereserven reduseres i sakte tempo i utbetalingsfasen som følge av tilførsel av garanterte renteinntekter og dødelighetsarv⁶, og premiereserven vil aldri gå ned til null. TA får derimot ikke tilført noen av delene. I stedet for en jevn avvikling av TA i løpet av forventet tid som pensjonist, vil derfor en stor del av midlene fortsatt stå igjen som TA ved fylte 85 år. Aktuarfirmaet Lillevold & Partners har beregnet hvordan premiereserven forbrukes for en mann med en kontrakt med 4 % grunnlagsrente:

		Hvis reduksjonen hadde skjedd med like store beløp hvert år frem til 85 år, ville fordelingen vært:
Reduksjon de første 13 årene, fra 67 til 80 år:	37 %	74 %
Reduksjon de neste 5 årene, fra 80 til 85 år:	15 %	26 %
Gjenstår	<u>48 %</u>	<u>0 %</u>
	100 %	100 %

2. Det som årlig blir frigjort av TA, går ikke direkte til utbetaling, men til kjøp av engangsbetalte livsvarige pensjoner. Det skjer dermed en dobbel forsinkelse av utbetalingene fra TA. Først frigjøres et lite beløp fra TA hvert år. Dette beløpet benyttes til å kjøpe en pensjonsforsikring som deretter utbetales med et lite beløp hvert år. Det gir en sterk forskyvning av utbetalingene ut i tid. 2/3 av det som er frigjort fra TA, vil fortsatt stå igjen i livselskapet ved fylte 85 år, men nå som premiereserve. Tabellen nedenfor viser hvor lite av et overskudd som er benyttet til TA som faktisk blir utbetalt til kunden på et senere tidspunkt:

Utbetalt de første 13 årene, fra 67 til 80 år ⁷ :	7 %
Utbetalt de neste 5 årene, fra 80 til 85 år:	8 %
Står igjen som premiereserve	35 %
Står igjen som TA	<u>50 %</u>
	100 %

3. I punkt 2 har vi benyttet 4 % grunnlagsrente ved omregning av frigjort kapital fra TA til engangsbetalte livsvarige pensjoner. Det er slik for eksempel *DNB Liv* gjør det for en kontrakt med 4 % grunnlagsrente. *Storebrand Liv* benytter derimot bare 0,5 % grunnlagsrente⁸. Det fører til at hver krone overført fra TA gir vesentlig mindre årlig pensjon enn hvis kontraktens grunnlagsrente var blitt benyttet. Dermed vil utbetalingene til kundene forskyves ytterligere ut i tid.

Utbetalt de første 13 årene, fra 67 til 80 år:	4 %
Utbetalt de neste 5 årene, fra 80 til 85 år:	6 %
Står igjen som premiereserve	33 %
Står igjen som TA	<u>57 %</u>
	100 %

4. Det vil oppstå overskudd på forvaltningen av fripolisene også for kunder som er eldre enn 67 år. Når disse overskuddene først skal overføres til TA og omdannes til forsikringer litt etter litt, og hver av disse forsikringene skal utbetales med et lite beløp hvert år, er det lett å forstå at slike overskudd i stor grad blir stående igjen i selskapet etter at den forventede levetiden er ute.

Vi har gjort en beregning: En pensjonist får et overskudd på sin fripolise i det året han er 75 år. Da er det 10 år igjen til den gjennomsnittlige levealderen er oppnådd. Utbetalingene av dette overskuddet skjer slik:

		Hvis utbetalingene hadde skjedd med like store beløp hvert år frem til 85 år, ville fordelingen vært:
Utbetaling de første 5 årene, fra 75 til 80 år:	2 %	50 %
Utbetaling de neste 5 årene, fra 80 til 85 år:	5 %	50 %
Står igjen som premiereserve	29 %	0 %
Står igjen som TA	<u>64 %</u>	<u>0 %</u>
	100 %	100 %

Oppsummering

Resultatet av beregningene er nedslående sett fra en fripolisekundes ståsted. For det første: Frem til fylte 85 år er bare 52 % av TA blitt frigjort. Hele 48 % står fortsatt igjen i livselskapet. For det andre: De frigjorte midlene blir ikke utbetalt til kundene, men benyttes til kjøp av nye pensjonsforsikringer. I praksis vil det si at frigjorte midler fra TA blir flyttet over til premiereserven. For det tredje gir de engangsbetalte pensjonsforsikringene som blir kjøpt, liten pensjon til å begynne med. I løpet av de første 13 årene blir bare mellom 4 og 7 % av midlene i TA tilbakebetalt som pensjon. I de neste 5 årene fra 80 til 85 år blir ytterligere mellom 6 og 8 % utbetalt som pensjon. Når den forventede levetiden er omme, står fortsatt 85 - 90 % igjen i livselskapet av de beløp som sto på kundens overskuddskonto (TA) da han passerte 67 år!

Overskudd som oppstår etter 67 år, skal også gjennom prosessen med avsetning til TA, overføring til premiereserven og deretter utbetaling. Vi har vist et eksempel med et overskudd som oppstår ved fylte 75 år. Da rekker livselskapet å betale ut bare 7 % av overskuddet før 85 år.

Merk at TA også kan bli redusert som følge av avkastningsunderskudd. Som regel vil en nedgang i avkastningen i et år følges av minst tilsvarende oppgang årene etter. Risikoen som kundene løper ved å ha midlene i TA i stedet for at overskuddene straks omregnes til økt pensjon, må likevel ikke undervurderes.

Økonomiske konsekvenser av dagens regelverk

Ved inngangen til 2018 hadde livselskapene midler plassert på kundenes tilleggsavsetningskontoer på til sammen 11 milliarder kr, som utgjorde 3,8 % av den samlede premiereserven for fripoliser. Med nåværende regelverk vil om lag 9 milliarder av disse kronene være tapt for kundene.

TA kan maksimalt utgjøre 12 % av premiereserven, som med dagens nivå vil være 35 milliarder kroner. I senere år er det ikke avsatt mye til TA, som følge av at overskuddene i all hovedsak har gått til en ekstraordinær oppreservering for økt levealder. Nå er denne oppreserveringen sluttført i de fleste selskapene, og det er overveiende sannsynlig at selskapene i årene fremover vil benytte overskuddene til å øke TA i stedet for å øke pensjonsytelsene direkte. Det betyr at fripolisekundene vil få liten glede av de første 24 milliarder kroner i overskudd som kommer fra fripolisene i de nærmeste årene.

Nødvendige endringer i regelverket

Dagens regler er ikke i samsvar med hovedregelen i lov om forsikringsvirksomhet, som er at avkastningsoverskudd på pensjonskapitalen skal tilføres forsikringstakeren. Reglene er heller ikke i samsvar med Banklovkommisjonens beskrivelse av hvordan TA skal omgjøres til økt pensjon. Vi har ikke kunnet finne noen forklaring på hvorfor reglene er utformet på denne måten, og det er mulig at reglene har fått utilsiktede følger. Det er etter Pensjonistforbundets mening to mulige løsninger på ovenstående problemer:

- a) TA omdannes i sin helhet til pensjon fra 67 år. Nye overskudd i årene etter 67 år omdannes også umiddelbart til livsvarig pensjon.

Dette er den løsningen som best harmonerer med beskrivelsen som Banklovkommisjonen har gitt av TA, og som samsvarer best med kundenes forventning til sin pensjon. Problemet for livselskapene vil være at det da ikke finnes noen bufferkapital i form av TA i årene etter 67 år. Normalt kan det motvirkes ved at risikoen i investeringsporteføljen reduseres når en kunde har nådd pensjonsalderen, slik livselskapene selv anbefaler overfor kunder som har innskuddsbasert pensjon med investeringsvalg.

- b) TA omdannes ikke til pensjon, men deles ut som overskuddsandel med like store løp hvert år frem til 85 år (det vil si en periode på 18 år).

Hvis det oppstår overskudd i utbetalingsperioden, skal også det deles ut med like store andeler hvert år, beregnet som overskuddet delt på antall år frem til 85 år. Hvis det oppstår underskudd som reduserer TA, skal gjenværende TA deles ut på tilsvarende måte frem til 85 år. Hvis det oppstår overskudd etter 85 år, skal pengene straks deles ut til kunden.

Etter vår mening gir dette forslaget en rimelig balanse mellom kundenes og livselskapenes interesser. Overskuddskontoene (TA) blir avviklet innenfor fripolisekundenes forventede levetid, samtidig som livselskapene beholder den bufferen som TA utgjør så lenge det med rimelighet kan kreves.

Hvis alternativ a) velges, må det være en forutsetning at midlene i TA omregnes til pensjon med utgangspunkt i kontraktens grunnlagsrente, og ikke med en valgfri rente etter livselskapets eget skjønn. Ved alternativ b) slipper vi problematikken knyttet til valg av rentesatser.

Pensjonistforbundet krever at nåværende regler for disponering av kundenes overskuddsmidler i tilleggsavsetninger (TA) blir endret slik at pensjonister får utbetalt sine penger med like store andeler hvert år i den forventede levetiden. Vi kan akseptere begge de to skisserte løsningene på problemet. Vi kan derimot ikke akseptere at det nåværende regelverket fortsetter uten endringer.

2. april 2019

Thorstein Øverland

Ansvarlig for fripoliseprosjektet i Pensjonistforbundet

Noter

¹ I følge Statistisk Sentralbyrå er forventet gjestående levetid 17,58 år for en mann som fylte 67 år i 2017.

² Tilleggsavsetningene er ment å gi livselskapene en buffer til å absorbere avkastningstap, når oppnådd avkastning er lavere enn den garanterte renten. Dette øker livselskapenes evne til å ta større investeringsrisiko, og derved skape større avkastningsoverskudd på lengre sikt. Såfremt livselskapene benytter TA på denne måten og ikke til å redusere behovet for egenkapital, er forsikringstakerne tjent med at overskuddene samles i TA. Forutsetningen er selvsagt at den økte avkastningen fører til større utbetalinger til kundene når de er pensjonister.

³ Forskrift til forsikringsvirksomhetsloven § 5-4, 2: *Tilleggsavsetninger knyttet til individuell rente- og pensjonsforsikring skal benyttes til engangspremier for årlig forhøyelse av pensjonsytelsene, første gang innen ett år etter at pensjon ble utbetalt. Hvert år benyttes en del av tilleggsavsetningene tilsvarende den prosentvise reduksjon av premiereserven i løpet av året, eller en så stor del at ytelsene kan forhøyes like meget som i foregående år.*

⁴ I et høringsnotat som er skrevet av Banklovkommissjonen og sendt ut av Finansdepartementet 4.7.2011, er det gjort rede for hvilke virkninger det vil ha hvis tilleggsavsetningene økes (https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fin/fma/horingsnotat/10_1904_2.pdf).

På side 22 og 23 står blant annet: «For arbeidstakere som har fratrudd med fripolise, vil virkningen være at fripolisen tilføres mindre overskudd, men til gjengjeld øker tilleggsavsetningene tilordnet fripolisen. Dette vil i seg selv ikke få vesentlig betydning for fripoliseinnehaverens pensjonsrettigheter. Akkumulerte tilleggsavsetninger tilknyttet fripolisen vil tas i betraktning ved beregning av årlig pensjon og således øke pensjonsytelsene ved uttak av pensjon på samme måte som overskudd tilført premiereserven (forskrift til forsikringsloven (livsforsikring) § 5-4).»

Uttrykket «overskudd tilført premiereserven» betyr det samme som «overskudd som straks omgjøres til økte pensjonsytelser».

Vi har ikke klart å finne noe i andre forarbeider til forsikringsvirksomhetsloven og forskrifter som omtaler hvordan tilleggsavsetningene skal avvikles. Årsaken kan være at det er selvsagt at tilleggsavsetningene må behandles slik det her er beskrevet. I motsatt fall blir en god del av tilleggsavsetningene ikke lenger kundemidler, men en ny form for varig innskudd av risikokapital fra kundene.

⁵ Premiereserven er nåverdien av livselskapets forpliktelser knyttet til forsikringsavtalen, hvor forpliktelsene (dvs. forsikringsutbetalingene) er diskontert med avtalens grunnlagsrente.

⁶ Ved dødsfall overføres saldo til forsikringskollektivet, og de øvrige medlemmer får disse midlene tilført sin avtale. Det er på denne måten livselskapene kan finansiere livsvarig pensjon. Enkelt sagt blir midlene til de som lever kortere enn gjennomsnittet overført til de som lever lenger.

⁷ Årsaken til at utbetalingene er små de første årene, men øker etter hvert, er følgende: Første året kommer en utbetaling fra én engangsbetalt pensjonsforsikring, andre året fra to, tredje året fra tre osv.

⁸ Se mer om dette i Pensjonistforbundets rapport «Kundenes fripoliseregnskap» for 2017 på side 9. Kopi av rapporten finnes på Pensjonistforbundets hjemmesider: <http://pensjonistforbundet.no/nyhet/download/3593-821d5510e2f8557c2faace969b26064e.pdf>

Pensjonistforbundet mener at Storebrand ikke har rett til å innføre en ny og selvvalgt rentesats i en eksisterende pensjonsavtale. Vi har klaget til Finanstilsynet, men tilsynet har avvist klagen.

Vedlegg:

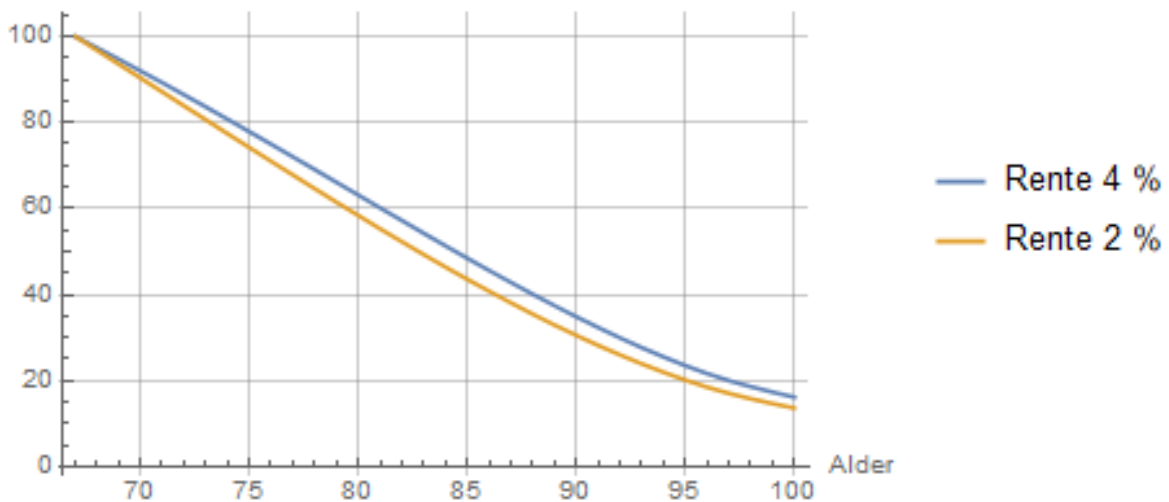
Gjennomgående forutsetninger:

- Livsvarig utbetaling
- Mann, som er 67 år gammel i 2019
- Dødelighets/levetidsforutsetninger K2013
- Gjeldende regler for til/fra TA

1.

Utvikling i – avvikling av - premiereserve for garantert ytelse ved ulike garanterte renter

Premiereserve
(normert til 100)

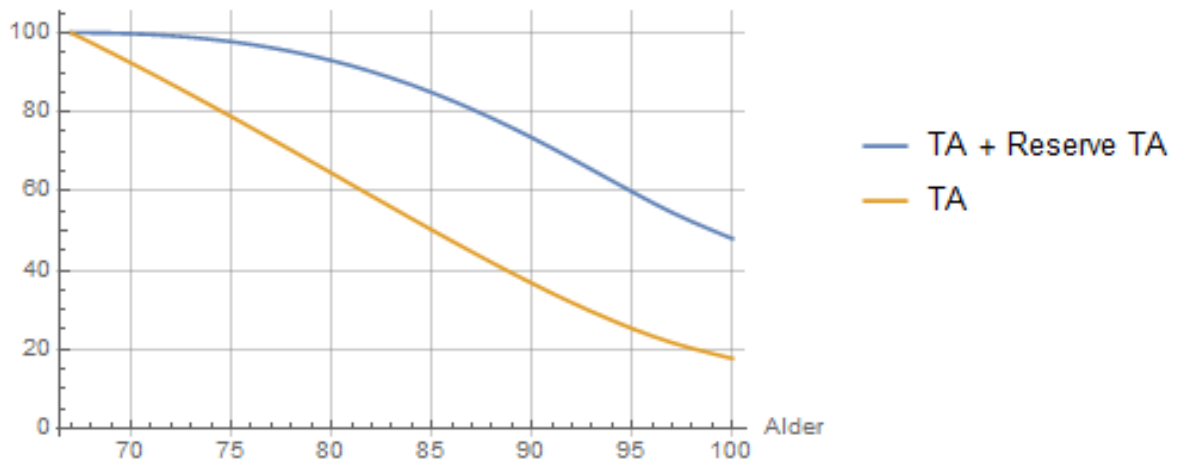

2. Avvikling av TA

Merk at prosentvis TA, som jeg gjennomgående har satt lik 5 %, her skal beregnes også av premiereserven for engangsbetalte livsvarige pensjoner kjøpt av tidligere frigjort TA (altså i tillegg til premiereserven for opprinnelig garantert ytelse). I dette ligger det en ytterligere «2.ordens» utsettelseeffekt. Fenomenet konkretiseres ved at gjenstående TA ved fylte 85 år viser seg å bli 50 % av opprinnelig TA med grunnlagsrente 4 % og 57 % med grunnlagsrente 0,5 %. Dette til forskjell fra 48 %, som ville vært resultatet hvis prosentvis TA hadde vært beregnet av premiereserven for opprinnelig garantert ytelse alene (siden TA da hadde blitt avviklet i samme takt som denne premiereserven, jf. figuren for punkt 1).

2.1. Grunnlagsrente ved bruk av frigjort TA til kjøp av engangsbetalte livsvarige pensjoner: 4,0 % p.a.

Gjenstående av
opprinnelig TA
(normert til 100)

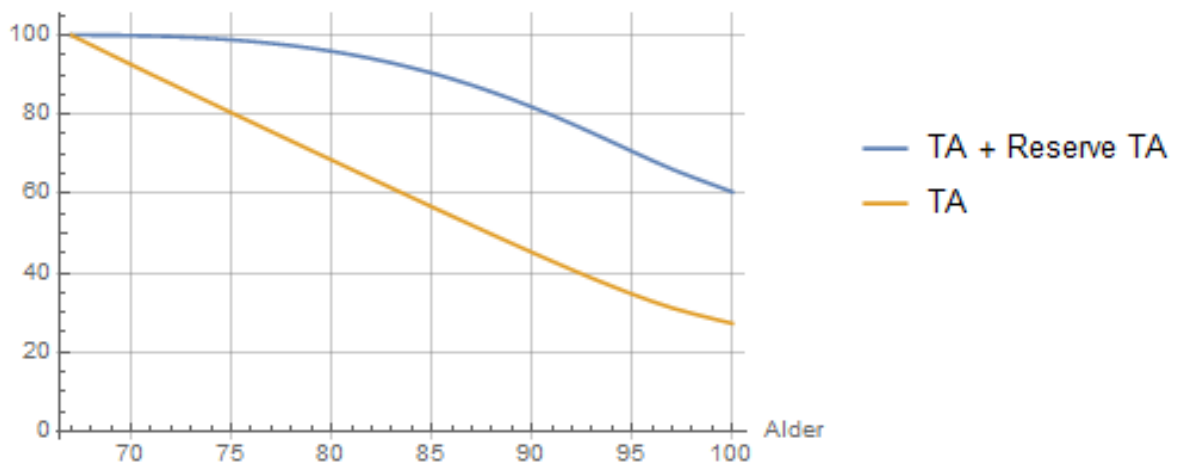

2.2. Grunnlagsrente ved bruk av frigjort TA til kjøp av engangsbetalte livsvarige pensjoner: 0,5 % p.a.

Merk enda en «2. ordens» utsettelseeffekt:

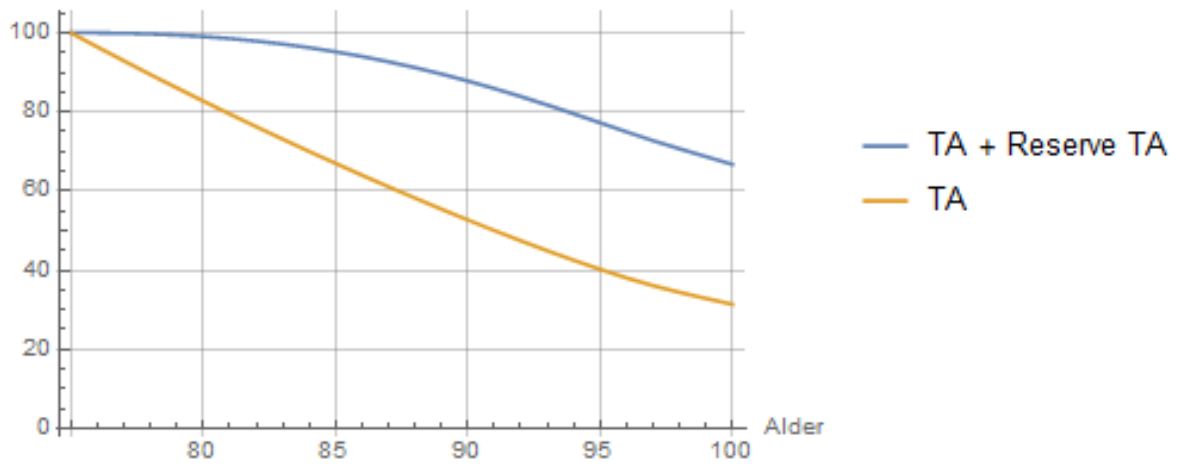
For de to foregående beregningene/illustrasjonene, har vi antatt at TA hverken blir belastet for eller blir tilført avkastningsresultat. Med grunnlagsrente 4 % på premiereserven er det da underforstått at vi regner med oppnådd avkastning lik 4 %. En konsistent videreføring av denne antagelsen for beregningen/illustrasjonen, innebærer at premiereserven for ytelser kjøpt ved tidligere frigjort TA oppnår et avkastningsoverskudd på 3,5 % (hvorav en andel på 80 %, dvs. 2,8 % til kunden). Avkastningsoverskuddet tilføres TA så lenge TA-andelen ikke overskrider max-grensen på 12 % (som ikke skjer i beregningen her med initiell TA-andel lik 5 %).

Gjenstående av
opprinnelig TA
(normert til 100)

**3. Avvikling av overskudd som oppstår ved fylte 75 år, og som da i første omgang tillegges TA.
Forutsetninger som i 2.2.**

Gjenstående av
opprinnelig TA
(normert til 100)

Pensjonistforbundet

Hvem får overskuddet
fra fripolisemilliardene?

Pensjonistforbundet

Torggata 15, 0181 Oslo

www.pensjonistforbundet.no
